

kapela svetoga Mihala u Samoboru

od preživljavanja do oživljavanja

/ Davor Štuljan, Milan Žegarac Peharnik

/ Dubravka Botica, Danko Šourek

/ Zvezdana Jembrih, Ana Božičević

Monografija *Kapela svetoga Mihala u Samoboru - od preživljavanja do oživljavanja* nastala je slijedom istraživačkih radova koje su u okviru restauratorske prakse proveli studenti i nastavnici Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti u suradnji s Odsjekom za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

U monografiji su obuhvaćeni tekstovi nekoliko autora - ulančani od povijesnog i etnografskog preko povijesnumjetničkog pa do konzervatorsko-restauratorskoga pristupa istraživanju - objedinjeni zajedničkim nastojanjem da se ova vrijedna kapela i njezin okoliš sustavno valoriziraju, zaštite, stručno predstave javnosti, sačuvaju i prenesu u budućnost.

To su:

preč. Davor Štuljan, samoborski župnik;

Milan Žegarac Peharnik, prof., samoborski povjesničar i jezikoslovac, pjesnik i nenadmašivi poznavatelj ovoga kraja;

mr. art. Zvezdana Jembrih, izvanredna profesorica na Odsjeku za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, voditeljica konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i glavna urednica ove monografije;

dr. sc. Dubravka Botica, izvanredna profesorica na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, stručnjak za baroknu arhitekturu;

dr. sc. Danko Šourek, docent na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, stručnjak za baroknu skulpturu i član uredništva ove monografije;

mag. art. Ana Božičević, asistentica na Odsjeku za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, suradnica u istraživačkim radovima i članica uredništva monografije

Na kraju, tu je i „glas iz puka“ - zvonarka i čuvarica kapele sv. Mihala, **Mirica Rubinić**, stanovnica Taborca (Gornjega Kraja), koja svakodnevno živi s kapelom i uz kapelu.

Vizualni identitet monografiji dala je **mr. art. Natalija Nikpalj**, izvanredna profesorica na Grafičkom odsjeku Akademije likovnih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.

Kapela svetoga Mihala u povijesnim se dokumentima spominje od XVI. stoljeća. Značajan je dio povijesti samoborskoga kraja i samoborskoga vjerskog života.

Posebice su uz nju vezani žitelji Taborca, ponosni na svojega Svetoga Mihala, staroga *prek petsto let*. Arhitektura kapele djelomično sadrži gotičke značajke, a barokizacijom u XVII. i XVIII. stoljeću zadobila je današnji izgled i opremu. Tijekom vremena prošla je kroz mnoge preinake i devastacije, a već desetljećima, unatoč povremenim popravcima i stručnim zahvatima, propada uslijed loših mikroklimatskih uvjeta.

Inventar kapele danas je krnji, a njezin okoliš koji predstavlja mikroambijent visoke ambijentalne vrijednosti iz dana u dan se devastira.

Kapela zahtijeva hitne mjere stručne obnove, koji su, pod nadležnošću Konzervatorskog odjela za područje Zagrebačke županije, srećom, već u tijeku.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja na trima drvenim oltarima pokazala su da se ispod slojeva prašine, čađe i preslika kriju vrijedni izvorni slojevi oslika, pozlate i srebra s lazurama, a da su preostale skulpture, dio nekada bogate liturgijske opreme ove kapele, vrijedno svjedočanstvo kiparstva XVII. i XVIII. stoljeća.

Premda se kapeli ne može i ne treba vratiti *izvorni sjaj*, ona može zasjati svojom unutarnjom vrijednošću prezentiranjem povijesnih slojeva i djelotvornom skrbi koju svakako zavređuje.

Monografija je popraćena bogatim vizualnim materijalom - arhivskim i recentnim dokumentarnim fotografijama, grafičkim prikazima i fotografijama iz života *in situ*, a sastoji se od sljedećih poglavlja:

kapela svetoga Mihala u Samoboru

od preživljavanja do oživljavanja

RIJEČ UREDNIŠTVA

Ulančanim slijedom i ulančanim sudjelovanjem u istraživanjima - etnografskim, povijesnoumjetničkim i konzervatorsko-restauratorskim, u interdisciplinarnoj - i u međugeneracijskoj suradnji, kao i u suradnji s lokalnom zajednicom nastali su rezultati istraživanja, a iz njih i tekstovi ove publikacije. Namijenjeni su stručnoj i široj javnosti, a prije svega poticanju valorizacije i obnove - oživljavanja ove kapele i njezina okoliša. Monografija je nastala kao plod konkretne istraživačke suradnje nastavnika i studenata Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti i Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

VJERSKI ŽIVOT POD OKRILJEM SVETOGA MIHALA / Davor Štuljan

Preč. Davor Štuljan, od 2013. godine župnik župe Sv. Anastazije u Samoboru, na početku ove publikacije uvodi nas u bogatstvo sakralnih objekata samoborske župe, ističući vezanost stanovništva uz vjerski život, običaje i liturgijske svečanosti sadržane i zadržane uz brojne samoborske kapele kroz prošlost do današnjih dana. Posebno mjesto u tome duhovnom i kulturnom blagu samoborskoga kraja zauzima kapela sv. Mihala i njezin okoliš. Okupljajući se oko svoga sveca - zaštitnika, sv. Mihaela Arkandela, žitelji Taborca od pamtvijeka su njegovali tradicijski vjerski život i održavali svoju kapelu. Duhovna i materijalna briga, obnova i održavanje kapele svetoga Mihala trajne su zadaće samoborske župe, njezinoga župnika, te uže i šire zajednice.

TRAGOVIMA SVETOGA MIHALA / Zvezdana Jembrih

Zvezdana Jembrih, urednica ove publikacije i voditeljica konzervatorsko-restauratorskih istraživanja u uvodnome tekstu proširuje i produbljuje pogled na mikrocjelinu iz koje je iznikla kapela sv. Mihala. Poniranjem u prošlost, koja nije uvijek zapisana ni arhivirana, ali koja živi u kazivanjima žitelja, u preživjelim toponimima i u materijalnim ostacima očuvanima na tom lokalitetu, autorica ukazuje na vrijednost ambijenta, kojega je središte i žarište ova kapela. Njezin prvi pisani spomen seže u prvu polovicu XVI. stoljeća, ali brojni čimbenici, koje još valja istražiti, upućuju na postojanje starijeg sakralnog lokaliteta. Loše stanje kapele, njezina inventara i degradiranje njezina okoliša zahtijevaju hitne stručne zahvate. Konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja su 2014. godine na poziv nadležnog Konzervatorskog odjela izveli studenti Odsjeka za konzerviranje i restauriranje umjetnina Akademije likovnih umjetnosti, te povijesnoumjetnička i arhivska istraživanja koje su izveli studenti Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom svojih nastavnika poticali su za spašavanje, valoriziranje i obnovu ove kapele, kao i povod za nastanak ove monografije.

ZEMLJOPISNI I DUHOVNI KRAJOBRAZ SVETOGA MIHALA / Milan Žegarac Peharnik

Poznavatelj ovih prostora i zaljubljenik u samoborski kraj, Milan Žegarac Peharnik progovara o (pret) kršćanskoj prošlosti Taborca i Svetoga Mihala, o kazivanjima stanovništva (od kojih je neka zapisao još početkom XX. stoljeća njegov prethodnik, samoborski učitelj i etnograf Milan Lang), o pretpostavkama vezanima uz toponime u užoj okolici, te o tradicijskim vrijednostima Gornjega Kraja. Kao starosjedilac i stručnjak prepoznaje i valorizira osobitosti kapele i njezina neposrednoga okruženja, ukazujući na potrebu zaštite materijalne i nematerijalne baštine ovoga vrijednog lokaliteta.

POVIJEST IZGRADNJE KAPELE SVETOGA MIHALA / Dubravka Botica, Danko Šourek

Povjesničari umjetnosti i nastavnici na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Dubravka Botica i Danko Šourek donose pregled *kao i novi pogled na podatke* iz kanonskih vizitacija vezanih za arhitekturu kapele sv. Mihala. Temeljem arhivskih podataka i analize samoga spomenika, autori bilježe i interpretiraju pregradnje kapele te je valoriziraju u kontekstu srodnih pojava u baroknoj sakralnoj arhitekturi sjeverozapadne Hrvatske. Komparacijom sadašnjega stanja kapele, povijesnih opisa te osvrtu ranijih pisaca, autori rekonstruiraju nekoliko povijesnih *presjeka* vrijedne građevine. Zabilježene intervencije na kapeli pri tome svjedoče o stoljetnoj brizi Samoboraca, njihovih župnika i drugih donatora za očuvanjem kapele sve do današnjih dana.

OPREMA KAPELE SVETOGA MIHALA / Zvezdana Jembrih, Danko Šourek

Zvezdana Jembrih i Danko Šourek temeljem arhivskih podataka, analize djela *in situ* te njihove komparacije s altarističkim i kiparskim ostvarenjima XVII. XVIII. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske, pružaju uvid u povijest i sudbinu drvenoga inventara kapele sv. Mihala. Konzervatorsko-restauratorski i povijesnoumjetnički pristup pri tome se dopunjuju, otvarajući povijesne uvide u različite kiparske, kolorističke i ikonografske slojeve kapele. Na poslijetku, ova suradnja omogućuje simboličko okupljanje raspršenoga inventara kapele i njegovu stvarnu i cjelovitu valorizaciju kao preduvjet budućeobnove kapele.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA ISTRAŽIVANJA / ŠTO SE KRIJE POD SLOJEVIMA PRAŠINE, ČAĐE I PRESLIKA / Zvezdana Jembrih, Ana Božičević

Voditeljice konzervatorsko-restauratorskih istraživanja Zvezdana Jembrih i Ana Božičević u ovome tekstu čitatelja uvode u *svijet koji se krije ispod*. Osvrt započinje deteljanim opisom zatečenoga stanja i uzroka propadanja drvenog inventara kapele: glavnog oltara sv. Mihaela Arkandela, desnoga bočnog oltara sv. Katarine Aleksandrijske, lijevoga bočnog oltara Majke Božje Žalosne i klupe koja se nalazi u svetištu. Prikazuju se i do sad izvedeni radovi zaštite i obnove na kapeli. Zatim se predočavaju tijekom i rezultati sondiranja, koje je izvedeno u cilju otkrivanja stratigrafskih slojeva polikromije. Unatoč znatnim oštećenjima slojeva, sondiranjem je većim dijelom ustanovljen izvorni izgled svih oltara, što je zorno prikazano grafičkom dokumentacijom. U zaključku se uspoređuju rezultati konzervatorsko-restauratorskih i povijesnoumjetničkih istraživanja temeljenih na komparativnoj analizi i arhivskim izvorima. Na drvenom inventaru potrebni su što skoriji cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi, nakon odluke o saniranju arhitekture kapele i nakon sprečavanja loših uvjeta koji utječu na opće stanje kapele i njezina okoliša.

POGOVOR / OD PREŽIVLJAVANJA DO OŽIVLJAVANJA

U ovome pogovoru riječ je predana *glasu iz puka* - zvonarki kapele sv. Mihala, koja poznaje svaki njezin zakutak, svakodnevno živi uz nju i svjedokinja je njezina preživljavanja - s nadom u oživljavanje. Njezina poruka je ujedno i sažetak svih porukâ ove monografije: *Da to ne zapustimo, da znamo kak ta starina diše... kaj bumo bez toga?*